

ሓዲስ ወለዶ ፤ ሓዲስ ታሪክ

መርሰኤ ኪዳን

ካብ ሜኔሶታ

USA

ኣብ ዚ ሰሙን እዚ ኣይተ ሰብሓት ነጋ ኢትዮ ሲቪሊቲ ምስ ዝተብሃለ ናይ ፖል ቶክ ኣካል ኣብዝገበርዎ ቃለ መጠይቕ ከምዚ ኢሎም ነይሮም። “ የኢህአዴግ የመጨረሻ ግብ ራሱን ማክሰም ነው። የማንኛውም ኦብዮታዊ እንቅስቃሴ መጨረሻ ራሱን ማክሰም ነው።” ኢሎም። ትርጉሙ “ ናይ ኢህአዴግ ናይ መጨረሻታ ሽቶኡ ንባዕሉ ምክሳም እዩ። ናይዝኮነ ይኹን ወያኔ ምንቅስቃሴ መጨረሻኡ ንባዕሉ ምክሳም እዩ።” እዩ። እምባኣርከስ ዝኾነ ንናይወያኔ ዴሞክራሲ ኣታሓሳስባ ኣፀቢቐ ዝርዳእ ሰብ ነቲ ኣቦይ ሰብሓት ዝበልዎ ኣባሃህላ ኣጸቢቐ ንምጥዕዓም ኣየፀግሞን እዩ።

ህዝቢ ትግራይ ኣብቶም ዝሓለፉ ሚኒስትሮ ማኒፍስት ንጨቆንቲ ገዛእቲ ብምቅዋም ክውይን ፀኒሑ እዩ። ብሚካኤል ሰሎሞን ዝተጀመረ እቲ ናይ ትግራይ መራሕቲ ንኢትዮጵያ ናብ ናይቀደም ቦታ ኣናይምምላስ ገዕሪ ካሕሳይ ምርጫ (ሀፀይ የውሃንስ) ንምኒሊክ ሰዒፍ ወላኳ እንተረጋገፀ ተካኢ ዝኾነ ኣካል ሰለዘይተዘጋጀዎ እቲ ፀብለልታ ምስ ሃፀይ የውሃንስ ሞት ብሓደ ሞይቱ። ብግዚኡ እቲ ኣመራርሓ ቐፃሊነት ዘለዎ ኣመሓዳድራ መሰሪቱ ተዘኸውን ዘመናዊት ኢትዮጵያ እቲ ሕዚ ካብንፈልጦ ዝተፈለየ ካሊኦ መልክዕ ምሓዘት ነይራ። ህዝቢ ትግራይውን እቲ ንፈልጦ ናይ ውግእን ናይ ቃልስን ወያኔን ታረኹ ምናልባቶ ዘተፈለየ ምኾነ ነይሩ። ሕዚውን በእኒ ሃይለማሪያም ረዳ ዝተጀመረ ቀዳማይ ወያኔ ብናይ ሕወሓት ታሪኻዊን መስተንክራዊን ገድሊ ሽቶኡ ክወቕዕ ክኢሉ እዩ። እቲ ኣብዚ ጊዜ እዚ ክንሓቶ ዝግባኣና ሕቶ ... ነዚ ዝተረኸበ ዕድል ሒዝና ከመይ ቐፃሊን ንቅድሚት ሰጓሚን ክንገብር ንክእል እዩ።

እቶም ቅድመና ዝነበሩ ወለዶ ዝግብኡም ታሪክ ፈፃሞም ሓሊፎም እዮም። ዝግብኡም ብምግባርም ከዓ እቲ ሕጂ ረኺብናዮ ዘለና ኣንጻራዊ ሰላምን ናፅነትን ረኺብና ኣለና። እቲ ቅድመና ዝነበረ ወለዶ ቅድሚኡ ዝነበሩ ወለዶ ዝጀመርዎ ወያኔ ምንቅስቃሴ ብምፍሕሓም ደርጊን ቅድሚኡ ዝነበሩን ገዛእቲ ካብ የውርዳልና ዝነበሩ ጭቆና ናፃ ኣውግዑና እዩ። እዚ ናፅነት እዚ ብክቢድ መሰዋእትን ዋጋን ዝመፀ ሰለዝኾነ ኩሉ ትግራይ ክዝክሮን ኣትሪፍ ኸዓ ክሕልዎ ይግባእ። እቲ ዝተረኸበ ናፅነት ግና ኣብኡ ተደሪኽና ካሊኦ ታሪክ ንሰርሓሉ እምበር ኣብልዕሊኡ ደቂብና ንጃሃረሉን ንኹፈሰሉን ክኸውን ኣይግባእን።

እምባኣርከስ ናይሎሚ ዘበን ወለዶ ቶም ቅድመና ዝነበሩ ኣብዝሰርሑም ታሪክ ተደሪኽና ሓዲስ ታሪክ ክንሰርሕ ይግባኣና ማለት እዩ። እቲ ሳላ ኣሕዋትናን ኣቦታትናን ሕዚ ተረኺቡ ዘሎ ኣንጻራዊ ሰላምን ዕድልን ናብ ሓዲስ ታሪክን መንገዲን ንድይበሉ መሳልል ክኸውን ኣለዎ። እቲ ሓዲስ ንሰርሓ ታሪክ ድማ ናይግድን ቶም ቅድመና ዝነበሩ ከምዘሰርሑም ዓይነት ክኸውን የብሉን። ግዳስ ምስ ግዚኡን ኩነታቱን ዝጣፃፃምን ናይዘበናዊን ዓለምለኽ ኩነታትን ኣብግምት ዘእተወ ክኸውን ይግብኡ። ሰለዝኾነ ድማ ተጋሩ መናእሰይ ሓደሽቲ ኣታሓሳስባታት ክነፍልቑ ብቶም ኣታሓሳስባታት ከዓ ሓዲስ ምንቅስቃሴ ክንገብር ይግባኣና።

ብዘመነ መሳፍንቲ ዝነበረ ፖለቲካዊ ሃዋህው ኣብ ሞንጎ መሳፍንቲ ዝገበር ናይ ስልጣን ንሕንሕ ዋና መግለጺ እዩ። መሳፍንቲ ትግራይ ከዓ ኣብዚ ንሕንሕ ዋና ተዋሳኒቲ ነይሮም። ብግዚኡ ዝነበሩ መሳፍንቲ ናይ ትግራይ ህዝቢ ናብ ናይ ቀደም ክብሩን ስልጣኔኡን ናይምምላስ ድልየት ዝፈጠሮም ናይ ቲ ድልየት መፈጸምቲ መሳርሒ ነይሮም። ኣብቲ ግዜ ቲ እቲ ቀንዲ ሕቶ ናይ ቲ ህዝቢ ምምስራት ዓባይ ሃገርን መዕባለን እዩ ነይሩ። ነቲ ቀንዲ ዕለማ ንምፍፃም ከዓ ህዝቢ ትግራይ ብመራሕትኡ እንዳተመርሐ ዝግብኦ ፈጸሙ እዩ። ኣብምምስራት ታ ሕጂ ንፈልጣ ኢትዮጵያ ከዓ ዋና ተዋሳኒ እዩ።

ድሕሪ ሞት ሃፀይ ዮሃንስ ነገስታት ናይ ሸዋ ንህዝቢ ትግራይ መሊሱ ከይትሰ ንምግባር ኾነ ኢሎም ቁጠባዊን ማሕበራዊን ዓቕሙ ኣዳኺሞም እዚ ከዓ ናብራ ናይ ቲ ህዝቢ ትሕቲ ህያዋንን ልዕሊ ሙውታንን ገይሮም። በዚ ዝተኸፈነ ህዝቢ ከዓ ክዕምፅ (ክውይን) ጀሚሩ። ወያኔ ታሪኽ ህዝቢ ትግራይ ኣብዚ እዩ ዝጅምር። ወያኔ ትግራይ ኣንፃር በደልን ፀቕጢን ናይ ሸዋ ገዛእቲ ጥራሕ ከይኾነ እቲ ናይ ቀደም ሓያልነትን ኣክሱማዊ ክብሪን ናይ ምምላስ መንፈሳዊ ሕራነ እዩ ነይሩ። እዚ መንፈስ ኣካል ኾይኑ ብእኒ ብላታ ሃይለማሪያም ረዳ ብዝተመርሐ ቀዳማይ ወያኔ ተገለፀ። ኮይኑ ግና መንግስቲ ሃፀይ ሃይለስላሴ ምስ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ናይ እንግሊዝ ወትሃደራዊ ሓይሊ ብምትሕብባር ብነፈርቲ ጭካነ ዝተመልኦ ጨፍጨፍ ብምውራድ ኣፍሺልዎ። እዚ ጭካነ ዝተፈፀመ ወላኪ ነቲ ወያኔ ደገሙ ከይትስእ ገይሩ ንምቕታል እንተኾነ ውፅኢቱ ግና ተቓራኒኡ ኾይኑ። እቲ ህዝቢ ዝባኣሰ ሕልኽ ዝተመልኦ ኣብ ማእኸላይ መንግስቲ ከዓ ጽልኢት ዝተመልኦ ወያኔ መንፈስ ኣሕደረ። እዚ መንፈስ ብተፈላለዩ መልክዓት ክግለፅ ጀሚሩ። ኣብፓርላማ ፣ ኣብ ዩኒቨርስቲታት ፣ ኣብጎላጎል ትግራይ ኣብተረኽበ ቦታን ጊዜን እምብላይ ንጭቆና በለ። ን እኒ TLF, TNO, EDU, EPRP, TPLF ዝኣመሰሉ ውድባት ወለደ። ዘም ውድባት ዚኣም ኩሎም ማለት ይካኣል ወያኔ መንፈስ ህዝቢ ትግራይ ዝወለደም እዮም። ዝኾነ ይኹን ውድብ ኾነ ነቲ ወያኔ መንፈስ ናይበይኑ ታሪኽ ገይሩ ክወስድ ኣይክእልን። ስሑል (ገሰሰው) ፣ ስብሓት ነጋ ፣ ስዩም (ኣምባዬ) መሰፍን ፣ ሓዩሎም ኣርኣዶ ፣ ኣረጋዊ (በሪሁ) በርሀ ፣ ብርሃነመስቀል ረዳ ፣ ብርሃነ ኢያሱ ፣ ጥላሁን ግዛው ፣ መለስ ተኸለ ፣ (ኩሉ ዘርዘርካ ኣይውዳእን) ኩሎም እቲ ወያኔ መንፈስ ዝወለደም ጀጋኑ ትግራይ እዮም።

ኣብ ሞንጎ ቶም ወያኔ ትግራይ ዝወለደም ውድባት ከቢድ ንሕንሕ ተገይሩ ኣብ መጨረሻታ ብሕውሓት ፀብለልታነት ተዛዘመ። ነቲ መራሕነት ሕውሓት ምስተረከበ ነቲ ወያኔ መንፈስ ምስ ዘመናዊ ኣታሓሳስባታት ብምውሕሓድ ድልዳል ዝኾነ ኣመራርሓን ህዝባዊ መሰረትን ክፈጥር ክኢሉ። ሕውሓት በቲ ዕጥቃዊ ቃልሲ እዋን ኣድላይ ዝነበረ ወያኔ መሰመር ብምሓዝ ምስ ጊዜን ዓለም ለኽ ኩነታትን ንባዕሉ ብምጥዕዓም ነቲ ህዝቢ ውሕሉል ዝኾነ ኣመራርሓ ብምሃብ መስተንክራዊ ዓወታት ከመዝግብ ክኢሉ እዩ። 1983 ዓ.ም ንደርጊ ናይምውዳቕ ሸቱኡ ዓተረ ብ1987 ዓ.ም ከዓ ማዕርነት ብሄር ብሄረሰባት ኢትዮጵያ ዘረጋገፀ ሕገ-መንግስቲ ብምፅዳቕ እቲ ዋና መሰሪ ናይ ወያኔ መንፈስ ዝነበረ ብሄራዊ መሰል ብሕጊ ክሕሎ ገበረ። ስለዝኾነ እቲ ዋና ሸቶ ወያኔ ትግራይ ብ 1987 ተዓቲሩ እዩ።

ኮይኑ ግና ህዝቢ ኢትዮጵያ ኣብ ዝሓለፉ ሓሙሽተ ሚእቲ ዓመታት ካብ ወፃኢን ካብ ውሽጢን ሃይማኖታዊን ፖለቲካዊ መሰሪ ዘለዎም ውግኣትን ኢኮኖሚያዊ ጸቕጠታትን ብዝፈጠሮም ድኽነት ሰካብ ሕጂ ተኣሲሩ ይርከብ። ሕውሓት እቲ ኣብ ዕጥቃዊ ቃልሲ ይጥቀመሉ ዝነበረ ወያኔ ኣታሓሳስባ ሰካብ ሕጂ ይምራሓሉ ኣሎ። ወያኔ መሰመር (ኣመራርሓ) መሰረቱ ዝምንጭው ንዝኾነ ኣካል ካብ ምቅዋም እዩ። ወያኔ ግእዛዊ ትርጉሙ ኣብዮት እዩ። ስለዝኾነ ወያኔ ማለት ኣብዮ ወይ ከዓ እምብላይ በለ ማለት እዩ። እምባኣርክስ እቲ ዋና ፀላኢ ዝኾነ ስርዓት ደርጊ

ካብተምደሰስ ንመን ኢና እምብለይ ንብሎ? ኣንግር መንከ ኢና ንውይኖ? ብርግፅ ነቲ ኣሲሩ ሕዙና ንዘሎ ድኽነት ንምንካይ ናህሪ ዘለዎ ኢኮኖሚያዊ ለውጢ ኣድላይ እዩ። ነዚ ናህሪ ንምፍጣር ከዓ ኣይተ መለስ "African development dead ends new beginnings" ኣብ ዝተብሃለ ፅሑፎም ከምዝገለፁዎ ልምዓታዊ ዝኾነ ቐጻሊ መንግስቲ የድልይ እዩ። ኮይኑ ግና እዚ ልምዓታዊ መንግስቲ ቀጻሊ ንክኸውን ቀጻሊነት ዘለዎ ሰርዓት ክንምስርት ይግባኣና ማለት እምበር ናይግድን ሓደ ፓርቲ ብዘይ መማረጊ ክመርሓና ይግባእ ማለት ኣይኮነን።

ኣብዚ እዋን እዚ ብሄራዊ ሕቶ ህዘቢ ትግራይ ተመሊሱ እዩ። እቲ ናይሎሚ ቀንዲ ሕቶ ህዘቢ ናብርኡ ክመሓይሽሉ ዝኽእል ድልዳል ዝኾነ ፖለቲካዊን ኢኮኖሚያዊን ሓዋህው ክመይ ገይርና ክንፈጥር ንኽእል እዩ። ነዚ ሕቶ ንምምለስ ንናይነዊሕ ጊዜ ኢኮኖሚያዊ ኩነታትን ከይድታትን ምግምጋም ኣድላይ እዩ። ኢኮኖሚያዊ ረብሓ ህዘቢ ትግራይ ከዓ ኣብ ውሽጢ ኢኮኖሚ ኢትዮጵያ ብሓደ ዝራኣይ እዩ። ከምቲ ንፈልጦ ቀንዲ ሃፍቲ ትግራይ ህዘቢ እዩ። ዳርጋ ሩብዒ ዝኸውን ህዘቢ ትግራይ ከዓ ካብ ትግራይ ወፃኢ ኣብ ኩሉ ኩርናዓት ኢትዮጵያ እዩ ዝነብር። ስለዝኾነ ረብሓ ሕዘቢ ትግራይ ክሕሎ ዝኽእል ተጋሩ ኣብ መላእ ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን ብናፅነት ተንቀሳቂሶም ክንግዱን ክሰርሑን እንተኽኢሎም እዩ። ሕወሓት ታሪኻዊ ኣመፃፅኡን እቲ ወያኔ ዝብሎ "Revolutionary" ዴሞክራሲኡን ነዚ ንብሎ ዘለና ፖለቲካዊን ኢኮኖሚያዊ ሓዋሕው ክፈጥረሉ ዝኽእል ዕድል ኣንኢሶምዎ እዮም።

ኣብዚ እዋን እዚ ካብ ትግራይ ወፃኢ ዝነበሩ ተጋሩ ኣይኮነን ኣብ ናይ መንግስቲ ስራሕት ክሰርሑ እቲ ብውልቕም ክሰርሁሉ ዝኽእሉ ዕድልውን እናፀበበ ይኸይድ ኣሎ። ብፖለቲካውን ክሳይም ኣድኒኖም ከም ካልኣይ ዜጋ እናተቐፀሩን ሰጋእመጋእ እናበሉ ይነብሩ ኣለዉ። ኩነታት በዚ መልክዕ ዚ እንተቐፂሎም ኣብቲ ኣይተ ሰብሓተ ኢህወዴግ ክኸሰም እዩ ኣብዝበልዎ እዋን እሞ ተጋሩ በይንና ኣብትግራይ ተፀምቢርና ክንነብር ማለት ድዩ?

ተጋሩ መንእሰይ ነዚ ኩነታት እዚ ዝቕይሩ ሓደሽቲ ኣታሓሳስባታትን ኣራኣእያታትን ክንፅጠቕ ይግባኣና። ካብቶም ቅድመና ዝነበሩ ወለዶ ክንወርሶ ዝግባኣና ብዙሕ ናይ ጀግንነትን ናይፅንፃትን ውራይ ከምዘሎና መጠን ብዙሕ ክንኣልዮም ዝግባኣና ክፋእ ታሪኸውን ኣሎና። ካብቶም ክንቕይሮም ዝግባኣና ታሪኸትና ሓደ "ብሕልኸን ዓመፅን ዝምራሕ ፖለቲካ" እዩ። ከምእኒ ኣታኽልቲ፣ ብርሃነመስቀልን ሙሴን ዝኣመሰሉ ኣሕዋትና በቲ ከምኡ ዝኣመሰለ ፖለቲካ ምኽኒያት ሰኢንና። ናይዚ ዘበን ወለዶ ካብቲ ነቶም ቅድመና ዝነበሩ ተፃዊርዎም ዘሎ ሕልኽ ተሳጊርና ብምርድዳእን ኣፈላልያ ብምኽባርን ሓድሽ ታሪኽ ሰሪሕና ነቲ መፃኢ ወለዶ ካብቲ ናይ ሕዚ ዝሓሸ ጥጡሕ ፖለቲካዊን ኢኮኖሚያዊን ኩነታት ገዲፍና ክንሓልፍ ይግባኣና።

እንድሕር ኢህወዴግ ሸቱኡ ምስ ዓተረ ዝኸሰም ኮይኑ። መን እዩ ክርከቦ?

ንሓድሽ ወለዶ ምስ እቲ ዝኸሰም ወያኔ ዴሞክራሲ ካብ ምልምማድ ናብቲ ቐፂሎ ዝመፅእ ምጥማት ይሓይሽ በሃላይ እዩ። ብወገነይ ነቲ ናይ ሕጂ መንግስትና ይሃንዖ ዘሎ ልምዓታዊ መንግስቲ ሸቱኡ ምስዓተረ ዝኸተል ናፃ ዕዳጋን ሊበራል ፖለቲካን ዋና መግለጺኡ ዝኾነ ዴሞክራሲያዊ ሰርዓት ካብ ሕጂ ጀሚርና ክንሰርሓሉን ብኡኡ ዓንፈት ውን ክንሰራዕ ይግባኣና ዝብል ኣራኣእያ ኣሎኒ።

ብተወሳኝ ተጋሩ መናእሰይ ከም ናይ ቀደም ኣቦታትና ኣብ ሀገራዊ ፖለቲካዊ ይኹን ኢኮኖሚያዊ ምንቅስቃሳት ዋና ተዋሳኔቲ ክንኸውን ይግባኣና። ቶም ቕድመና ዝነበሩ በቲ ጊዜ ብዝነበረ ኩነታት ምክኒያት ቀንዲ መበገሲኦም ብሄራዊ ሕቶ እዩ ነይሩ። ኣብዚ እዋን ግና ካብ ብሄራዊ ኣጀንዳታት ሰጊርና ሀገራዊ ራእይን ኣጀንዳን ክንሕዝ ይግባኣና። ማንም ንሓደ ብሄር ዘውክል ፓርቲ ብሙሉእ ኢትዮጵያውያን ተመሪፁ ሰልጣን ክሕዝ ኣይክእልን። ሰለዝኾነ እቲ ድሕሪ ኢህወዴግ ዝክተል ፓርቲ ፎተና ፀላእና ሕብረ-ብሄራዊ እዩ ክኸውን ዝክእል። እቲ ሕቶ ተጋሩ ነዚ ፓርቲ ኣብምምሰራት ከምቲልሙድ ናይ መሪሕነት ግደ ንግደት? ወይከ ኣብዘለናዮ እናረገፀና ካልኦት ነቲ ግደ ክግደቱ ንግደፈሎም? እዩ።

ኣነ ተጋሩ መናእሰይ ከም እኒ ብርሃነመስቀል ረዳ ፣ መለስ ተክለ ፣ ዋላሁን ግዛው ኣብ ህብረ-ብሄራዊ ፓርቲታትን ሀገራዊ ኣጀንዳታትን ዋና ተዋሳኔቲ ክንኸውን ይግባኣና ይብል። ሕወሓትን ዓረናን ብብሄራዊ መሰርዕ ዝተሰርዑ እዮም። ንብሄራዊ መሰልና ዝውክሉ እንተንኣስ ክልተ ፓርቲታት ኣለውና ማለት እዩ። ኮይኑ ግና ንመጻኢ ነቲ ፌደራል መንግስቲ ካብኢህወዴግ ተረኪቡ ክመርሕ ዝክእል ህብረ-ብሄራዊ ፓርቲ እዩ። ሰለዝኾነ ተጋሩ መናእሰይ ብሓደ ሸነኽ ነቲ ሕጂ ንመንግስትና ይመርሕ ዘሎ ሕወሓት ንዘውፅኦም ፕሮግራማት ተግባራዊ ብምግባር ልምዓትና እንዳካየድና ብኻለእ ሸነኽ ድማ ኣብ ካለእ/ካልኦት ህብረ-ብሄራዊ ፓርቲታት ብምእታው ድሕሪ ኢህወዴግ ንኢትዮጵያ ዝርከብ ፓርቲ ኣብምህናፅ ዋና ተዋሳኔቲ ክንኸውን ይግባኣና።

ሓዲሽ ፀገም ሓዲሽ መፍትሕ ይደልይ። ኣብ ናይ ሎሚ ኢትዮጵያ ዘለና ተጋሩ ፀገምና ብሄራዊ ሕቶ ኣይኮነን። ፀገምና ሀገራዊ እዩ። ሃገራዊ ኢኮኖሚ ፣ ሃገራዊ ሉኣላዊነት ፣ ሃገራዊ ሓድነት እዮም ናይሎሚ ሕቶታትና። ሃገራዊ ፀገም ከዓ ሃገራዊ መፍትሕ እዩ ዝደልይ። ሃገራዊ መፍትሕ ንምሃብ ሃገራዊ መሰርዕ የድልይ። ንሓደ ብሄር ዘውክል ፓርቲ ወላኳ ሃገራዊ ራእይ እንተሃልይዎ ብኻልኦት ብሄራት ተቐባሊነት ዝረኽበሉ ዕድል ዝነኣስ እዩ። ድሕሪ ኢህወዴግ ዝመፀእ ሃገራዊ መሰርዕ ዘለዎ ፓርቲ እዩ ክኸውን። ኣብዚ ፓርቲ ዚ ተጋሩ እንድሕር ተሳትፎ ገይርና እቲ ሰግግር ብዘይ ጎርጃዕጃዕ ዝፍፀመሉ ኩነታት ኣብምምቕቓው ግደ ክህልወና እዩ። ኣብ ሃገራዊ ፓርቲታት ናይመሪሕነት ግደ እንተተግደትና ከዓ እቲ ሰግግር ኩሉ ዝዕወተሉ ይኸውን። ናይዚ ወለዶ ተጋሩ ክንምልሶ ዝግባኣና ሕቶ ነዚ/ነዘም ሃገራዊ ፓርቲ ንኻልኦት ንግደፈሎም? ወይከ ኣብ ሃገራዊ (ሕብረ-ብሄራዊ) ፓርቲታት ናይመሪሕነት ግደ ተግደትና ከም ቶም ቅድመና ዝነበሩ ሎሚውን ሓዲሽ ታሪኽ ንሰራሕ?

ርእይቶኹም ብ mersea.kidan@gmail.com ሰደዱለይ።

የቐንየለይ።

መርሰኤ ኪዳን
ጥቅምቲ 2002 ዓ.ም